

EDİTÖR VE EDİTÖRLER KURULU

Tulga ULUS

“Bilim adamlığı bir meslek değil, bir yaşam biçimidir”
Cahit Arf

Bilim, evreni ve evrenin davranışlarının sistematik bir şekilde deneysel ve gözlemsel olarak incelenmesini içeren araştırmalardır (1). İnsanlığın daha iyi yaşam koşullarına ulaşmasını sağlayacak yeni bilgilerin keşfi bilimin temel amacıdır. Bilim, kuşaktan kuşağa yayılan, coğrafik sınırları olmayan evrensel bir mirastır. Bu nedenle üretilen bilimin paylaşılması ve yaygınlaştırılması gerekir. Aksi halde her toplumun bu amaç için her şeye baştan başlaması gerekir. Bu sebeple gerek sözel olarak bilimsel toplantılar, gerekse Bilimsel araştırma sonuçlarının paylaşılması ve yaygınlaştırılması amacıyla basılı ve son yıllarda elektronik bilimsel iletişim kanalları (sürelî yayınlar, kitaplar vb.) kullanılmaya başlanmıştır.

Akademik yayıncılıkta dergi, özellikle yeni araştırmalar yayınlayarak bilimin gelişimine ve yaygınlaşmasına destek vermeyi hedefleyen, belli zaman aralıklarında basılan, yayınlardır. Bilimsel/akademik dergilerde yayınlanan araştırma sonuçları basım öncesinde, bilimsel değerlendirme amacıyla alandaki diğer araştırmacılar tarafından hakem değerlendirmesine tabi tutulur. Hakem değerlendirme sistemi bilimsel dergilerin temelini oluşturur. Bilimsel araştırmalarda gerçekleştirilen tüm deneyler ve çalışmalara ait sonuçlar, diğer araştırmacılar tarafından da elde edilecek sonuçların doğrulanması amacı ile aynı deney veya çalışmanın tekrarlanmasını mümkün kılacak şekilde yeterli bilgiyi içermelidir (1).

Akademik dergilerin ilk kez düzenli araştırma sonuçlarını yayınlaması, 1665 yılında Fransızca *“Journal Des Scavans”* ve İngilizce *“Philosophical Transactions of the Royal Society”* dergilerinin basılması ile başlamaktadır (1, 2). Geçen 350 yıl içerisinde bilimsel yayın yapan dergi sayıları hem artmış ve hem de konu kategorilerine göre çeşitlenmiştir. Günümüzde en çok ilgi gören indekslerden biri olan Web of Science (Thomson Reuters) veri tabanında yer alan *“Science Citation Index-Expanded”* da 8400’den fazla, *“Science Citation Index”* de ise 3770’den fazla dergi yer almaktadır. Bilimsel yayıncılık, son yıllardaki teknolojik gelişimlere de paralel olarak, basıldıkları ülkelere önemli ekonomik katkı sağlayan alanlardan biri olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nde olduğu gibi yayıncılık ve kütüphanecilik masrafları nedeniyle para harcanması bir yana ekonomisine önemli pozitif yararlar sağlayabilmektedir (3). Ayrıca ülkede var olan, üretilen ve üretilecek olan bilginin, sosyoekonomik açıdan gerçekçi bir biçimde kullanılması ile ilgili politikalar sonucu gerçekleştirilecek atılımlar için önemli planlamalar yapılmaktadır. Ülkelerin bilim, teknoloji ve inovasyon stratejileri, ilerlemenin ve sürdürülebilir kalkınmanın yol ve yordamını gösterecektir.

Doç. Dr. A. Tulga ULUS - Türk Tıp Dizini Komite Üyesi
Türkiye Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kalp ve Damar Cerrahisi Kliniği - ANKARA
uluss@yahoo.com

Akademik dergilerin amaçlarına uygun olarak işlevlerini gerçekleştirmek üzere, konusunda söz sahibi olan kimselerden oluşan editör, yardımcı editör, editörler kurulu ve hakemlere ihtiyacı vardır. Bunların yanında derginin yürütülmesi için bir sekreteryaya ve yayın faaliyetleri için de bir yayınevine ihtiyacı vardır. Editör, Fransızca "éditeur", yayımcı, yazıları yeniden düzenleyerek yayıma hazırlayan kimse anlamında gelir (4). Editör, dergiye gelen yazıların türü, konusu, güncelliği, etik kurallar çerçevesinde üretilmesi ve yazılmasından basım ve dağıtıma kadar birçok faaliyetten sorumludur. Editör, aynı zamanda, dergide bilimsel faaliyetlerin yürütülmesinden sorumlu olan editör yardımcılarında hakemlere ve danışmanlara kadar tüm ekibin uyumlu ve amaca yönelik bilimsel çizgide ilerlemesi sorumluluğunu üstlenmiştir.

Editör ve editörler kurulunun görev ve sorumlulukları madde madde ve son derece ayrıntılı olarak yayınlanmıştır (5-7). Bu tanımların içinde, editörlerin bilimsel açıdan bağımsızlığı ve hakları, derginin ekonomik olarak bağımsızlığı, derginin saygınlık ve güvenilirliğinin sağlanması, yayın faaliyetlerinin yanında eğitici ve öğretici faaliyetlere de yer verilmesi (dergi yönetimi, hakem eğitimleri, makale ve diğer araştırma yayınlarının ortaya çıkarılmasına yönelik her türlü eğitici ve öğretici faaliyetlerde bulunulması), tarafsızlık ilkesinin zarar görmemesi, ilişkilerde bilimsellik ve saygınlık hemen dikkati çekmektedir. Bu amaçlarla yayıncılık etiğini düzenleyen COPE (Committee on Publishing Ethics), ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) ve WAME (World Association of Medical Editors) gibi organizasyonlar ortaya çıkmıştır (5).

Editör ve yayın kurulu, derginin ve yayınların okunurluğunu arttırmanın yanı sıra bu yayınların diğer araştırmacılar tarafından atıf almasını da sağlayacak şekilde dergi politikalarını belirlemelidir. Yazının konu alanındaki diğer yetkin araştırmacılar tarafından hakem değerlendirme sürecinde, yazının alana katkısı, özgünlüğü, araştırmaya ait bilimsel ve teknik, yazım ve anlatım ve yazının organizasyonu ile ilgili bilimsel öneriler getirilerek, yazı doğrudan reddedilmek yerine yayına kazandırılacak şekilde geliştirilmelidir. Bundan yazar da dergi kurulları da bazı eğitici ve öğretici sonuçlar çıkarmalıdır. Bu amaçla daha güncel konular, daha özenli araştırmalar ve daha sade ve anlaşılır bir yazım önem kazanmaya başlamıştır. Ancak bunlar olurken, belirli amaç/lara yönelik (örneğin firma reklamı, ürün reklamı vb. gibi) olarak önemli maddi destekler veren büyük kuruluşların olanakları ile hazırlanıp süslenen yayınlar veya daha fazla atıf almak hırsı ile bilimsellikten uzak yayın yapma isteklerine dikkatle yaklaşılmalıdır.

Dergilerin ve yayınların okunurluklarını ve bilimsel düzeylerini değerlendirmek adına bilimsel yayıncılık da "etik faktörü" ve benzeri önem kriterleri zaman zaman gündeme gelmektedir. Hedef, dünya yayıncılık ailesinin bir üyesi olmak ve yüksek bilimsel etkinlik olduğunda, yayınlanan derginin ilkeleri her yönüyle evrensel ölçekler düşünülerek ortaya konulmalıdır. Sosyoekonomik ve kültürel olayların etkileri de unutulmamalıdır (8, 9).

Editörlük kurumu ağır sorumluluk ve emek isteyen bir iştir. Güçlü dergilerin ve yayınevlerinin olması, bunların uluslar arası kurallara göre çalışarak, eğitim ve öğretim faaliyetlerini de ön plana çıkaracak şekilde bilim platformlarında bir araya gelmesi beklenen sonuçtur. Ülkenin bilim faaliyetlerinde önemli bir yer tutan bu kurumların devamlı olarak yeni proje ve atılım göstermeleri gerekir. Aksi halde yeni atılımlar veya ilerlemeler beklenemez. Akademik

yayıcılık ilk ortaya çıkışından bu yana çok önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bunların ilersindeki ufku görebilmek bize yeni dünyaların kapısını aralayabilecektir. Bütün bunlar sonuçlandığında üretilen ürünün akademik yükseltmelerde önemli bir yere sahip olması ve sonuçlarının takip edilmesi, bu konudaki çabaları olumlu yönde arttıracaktır.

Ülkemiz için hedeflerimizi sıralarken; en iyi veri tabanlarında indekslenmiş, en çok okunan ve atıf alabilecek bir dergide yayın yapmaktan, böyle bir derginin oluşturulmasına veya **böyle bir uluslararası indeksin oluşmasına** kadar geniş bir yelpaze düşünülmalıdır. Bilimsel yayınlarımızın ekonomimize hızla üretim olarak dönebilecek araştırmalardan daha çok oluşmasına önem vererek patent ve son aşama olan daha iyi bir yaşam için üretimi, yani ilk başta belirtildiği gibi bilimin son hedefi unutulmamalıdır.

Kaynaklar:

1. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilim>
2. Harcourt B. *History and the Learned Journal. Journal of the History of Ideas.* 1972;33(3):365-78.
3. Birici HG. *Türk Kütüphaneciliği.* 2009;23(3):586-601.
4. *Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük.* <http://tdk.org.tr/TR/Genel/BelgeGoster>.
5. Yalman A. *Editör sorunları ve sorumlulukları. (içinde) Sağlık Bilimlerinde Sürelî Yayıcılık.* ed.Yılmaz O. TÜBİTAK matbaası. 2005;270-8.
6. Oktar N, Akdal G. *Editörün sorumluluğu ve bağımsızlığı. (içinde) Sağlık Bilimlerinde Sürelî Yayıcılık.* ed. Yılmaz O. Openajans 2009:139-41.
7. Kutsal YG. *Editörün katkı ve sorumlulukları. (içinde) Sağlık Bilimlerinde Sürelî Yayıcılık.* ed.Yılmaz O. TÜBİTAK matbaası. 2006;67-72.
8. Yıldızeli A, Bahşişoğlu HK: *Bilimsel iletişimde editörün rolü. Bilimsel İletişim ve Bilgi Yönetimi.* Ankara12-14 Ekim 2006. *Bildiriler ÜNAK'06 içinde,* A Yıldızeli- H K Bahşişoğlu (ed). Ankara: ÜNAK, 2008. 249-61.
9. Kerin RA. *In pursuit of an ideal: the editorial and literary history of the journal of marketing.* *J Marketing* 1996;60:1-13.